

УДК 347.61 : 347.622

Слабак М. М., здобувач кафедри теорії та історії держави і права ЛьвДУВС

До питання про юридичне визнання одностатевих сімейних союзів

У пропонованій статті розглядається проблема доцільності запровадження у сучасних суспільствах, зокрема й в українському, правової охорони одностатевих шлюбно-сімейних об'єднань. Автором виявлено та узагальнено філософсько-правові, ціннісно-світоглядні, психологічні і економічні аргументи, які висуваються за підтримку легалізації таких союзів, а також ті наукові міркування, у яких висловлюються сумніви з приводу доцільності узаконення останніх.

Ключові слова: сім'я, одностатевий шлюб, статева орієнтація, недискримінація, рівність, права людини, цінність.

В предлагаемой статье рассматривается проблема целесообразности внедрения в современных обществах, в частности и в украинском, правовой охраны однополых брачно-семейных объединений. Автором обнаружены и обобщены философско-правовые, ценностно-мировоззренческие, психологические и экономические аргументы, которые выдвигаются в поддержку легализации таких союзов, а также те научные рассуждения, в которых высказываются сомнения по поводу целесообразности узаконивания последних.

Ключевые слова: семья, однополый брак, половая ориентация, недискриминация, равенство, права человека, ценность.

The proposed article considers the problem expediency of introduction in modern societies, including in Ukrainian, legal protection of same-sex marriage and family associations. The author revealed and summarized philosophical-legal, value-worldviews, psychological and economical arguments which are put forward in support of the legalization of such unions, and those scientific considerations in which are expressed doubts about the advisability of its legalization.

Key words: family, same-sex marriage, gender orientation, non-discrimination, equality, human rights, value.

Постановка проблеми. Як відомо, сім'я, будучи незмінною морально-ціннісною основою будь-якого суспільства, формує і транслює у прийдешні покоління вищі гуманістичні, духовні цінності та ідеали, культурні традиції й моральні норми. Істотна трансформація сучасних шлюбно-сімейних взаємин, їх «плюралізація» (напр., помітне зниження рівня «шлюбності», зростання кількості розлучень, поширеність поза-шлюбної народжуваності), а також розповсюдження нових, нетипових форм сімейних об'єднань (як-от «нуклеарна сім'я», «конкубат», пари «чайлдфрі», «материнські сім'ї»), які претендують на визнання їх з боку держави та на захист прав учасників таких відносин, обумовлена, гадаємо, передовсім змінами аксіологічних орієнтацій людей, у тому числі й в сімейній сфері.

Останнім часом такі зміни відбуваються в духовно-моральнісному житті більшості західноєвропейських суспільств. Задамося питанням: у чому ж власне полягають причини цих (ціннісних) перетворень? У пошуках відповіді виявляємо, що в умовах сучасного суспільного розвитку (зокрема, технологізації й інформатизації процесів виробництва, індивідуалізації праці, секуляризації суспільної свідомості, глобалізації) дедалі очевидніше викристалізовується тенденція до збагачення й розширення інтересів та потреб людей (нині важливого значення набуває мобільність, висока інформованість й технологічна грамотність, самовдосконалення через підвищення освітнього рівня, а також ствердження толерантності і взаємоповаги у суспільстві). Головним чинником розвитку людства стає реалізація особистісного потенціалу кожного члена соціуму (О.Бандура).

У цьому, ймовірно, слід вбачати причину зміни ціннісних орієнтацій та появу нових аксіологічних констант, зосібна й у царині сімейних взаємин, позаяк переміни у потребах, вочевидь, є об'єктивною основою для зміни цінностей [1, 9]. Одначе модернізація аксіологічних орієнтирів зовсім не означає цілковиту відмову від сімейних цінностей чи втрату їх значущості, — останні радше адаптуються та переглядаються з метою задоволення нових прагнень індивідів [2, 10].

Вірогідно, що переосмислення значимості сімейних постулатів традиційної моральності й укорінення у масовій суспільній свідомості примату особистісних устремлень відбувається під впливом ліберальних ціннісно-світоглядних настанов. Аксіологічне осердя панівної у західному політико-правовому мисленні філософії лібералізму складають цінності свободи, плюралізму, прав людини, рівності (Д. Кекес). Водночас, на протигагу ліберальному ствердженню так званих «індивідуалістичних надмірностей», виникає етико-правова течія комунітаризму. Адепти цього напрямку доводять особливу значимість спільноти, суспільства і колективних інтересів у житті людини. Головною «комунітарною» цінністю стає «спільне благо» [3, 129]. У цьому зв'язку видається доречним погодитись з О. Панкевичем, який зауважує, що дихотомія індивідуального та соціального є основою для вірного розуміння дихотомії «лібералізм-комунітаризм» [3, 129]. Прикметно, що обидві концепції визнають значущість засади справедливості. При цьому, однак, лібералізм виходить з того, що ідея справедливості — це ідеал рівності можливостей (В. Кимліка), а комунітаризм розглядає останню як поділ спільних благ згідно із заслугами й здібностями кожного індивіда (А. Макінтайр).

Неможливо нехтувати цією полемікою, позаяк кожне конкретне суспільство витворює власний набір цінностей, які відображають суттєво відмінні потреби і прагнення людей, залежно від того, в якому типі соціальної організації та у якій культурній площині вони сформувались. Так, у традиційному соціумі превалюють колективістські орієнтації, адже специфіка ціннісної спрямованості тут задається пануванням таких «природних» спільнот, як сім'я, клан, плем'я, етнічна група; інтереси суспільства є пріоритетними по відношенню до інтересів індивіда. Тоді як індустріальним та постіндустріальним (інформаційним) соціумам властива апеляція до ліберальних та неоліберальних цінностей (людської гідності, особистої свободи). Суспільно схвалюваною моделлю будь-яких соціальних зв'язків стає рівноправність, а ідеалом соціуму — «суспільство рівних можливостей» (О. Беляєва).

Мабуть, нині в європейських спільнотах найчастіше доводиться спостерігати орієнтації на зростання ролі й значення неоліберальної цінності індивідуальної свободи у зв'язку із потребами людей в самоідентифікації, особистісній самоактуалізації й самовизначенні, що поступово призводить до послаблення дихотомізації чоловічих й жіночих ролей та змін у ієрархічній структурі гендерних відносин у бік егалітарності, а також до збільшення толерантності в сфері статевої моралі (А. Карлсон, І. Кон). Як видається, означений аспект зумовлює загальну ситуацію, так би мовити, моральної релятивізації ціннісної свідомості. Як наслідок, виникають тенденції до узаконення, себто надання права на укладення шлюбу чи вступу у цивільне партнерство, наприклад, нетрадиційним типам сімей, члени яких, як правило, є «гендерно-нейтральними» [4, 146]. Мова йде про так звані «квір-сім'ї», або інакше кажучи, незвичині з погляду гетеросексуальної нормативності, головню одностатеві сімейні союзи, які, як свідчить досвід європейських держав, вже сьогодні отримують офіційне правове визнання: так звана модель «повного визнання» шляхом легалізації одностатевих шлюбів (Франція,

Бельгія, Іспанія та ін.) та модель «розширеного визнання», себто реєстрація цивільних партнерств (Данія, Чехія, Австрія та ін.). Ідеться про специфічний соціальний та правовий інститут, в якому можуть бути узаконені відносини людей, котрі не перебувають у шлюбі. У зарубіжних державах існують різні форми партнерств, які передбачають набір певних прав обов'язків та пільг (напр., спадкові права, право власності тощо).

Принагідно зауважимо, що ставлення до такого роду відносин у сучасних суспільствах, зокрема українському, вельми неоднозначне. Між прихильниками і опонентами легітимізації й легалізації різних форм одностатевих об'єднань, включно із наданням права цим парам юридично оформлювати свої стосунки, точаться гострі дискусії навіть у тих країнах, де схожі законодавчі зміни набули чинності. Слід визнати, що для значної частини членів суспільства процес сприйняття гомосексуальних відносин як норми ускладнюється стереотипами, упередженнями і негативними асоціаціями, культивованими соціумом протягом багатьох поколінь (О. Беляєва, О. Отраднова). Ба більше, серед представників ЛГБТ-спільноти теж не спостерігається єдиного підходу, скажімо щодо необхідності державної реєстрації одностатевих шлюбів [5, 63].

Аналіз останніх досліджень. Слід звернути увагу на здобутки вітчизняної і зарубіжної наукової думки, якими започатковано розв'язання означених проблемних питань. Зокрема, філософсько-правові аспекти одностатевих відносин досліджувались у працях Д. Гудими, С. Сунегіна, М. Ходаківського та ін.; їх розробкою у руслі соціально-філософської рефлексії займалися І. Кон, Т. Марценюк, О. Отраднова, Г. Ярманова та ін.; у юридичній площині розглядувані питання вивчали зарубіжні правники, серед яких К. Бейкер, М. Фріман, Э. Хайнце та ін. Певний внесок у розробку цієї проблематики здійснили представники медичної (І. Бейлкін, Н. Вайтхед, Г. Кочарян) та економічної наук (П. Донован, Л. Баджетт).

Мета статті. Мабуть, неможливо зважено приймати рішення відносно доцільності запровадження в Україні правової охорони одностатевих сімейних союзів, спираючись тільки на панівну суспільну думку, якщо остання позбавлена наукового аргументування. Означений аспект, гадаємо, зумовлює необхідність виявлення й узагальнення наукових положень на підтримку легалізації одностатевих сімей, а також тих міркувань, у яких висловлюються сумніви з приводу доцільності їх узаконення. Осмислення цих питань власне й становитиме мету пропонованої розвідки.

Виклад основного матеріалу. Вперше закон про одностатеві «zareєстровані партнерства» був прийнятий у Данії в 1989 р. Згодом аналогічні законотворчі ініціативи були реалізовані в інших країнах Європи (Норвегія, Швеція, Ісландія й Гренландія, Нідерланди, Німеччина та ін.). А вже 1 квітня 2001 р. Нідерланди стали першою державою у світі, яка надала одностатевим парам абсолютно таких же прав після вступу до шлюбу, як і різностатевому подружжю. Подальші кроки у напрямі легітимізації власне ЛГБТ-шлюбів здійснили, зокрема, Бельгія, Іспанія, Португалія, Англія та Уельс, Франція, Шотландія, Фінляндія. Нещодавно державою, яка вперше легалізувала одностатеве партнерства на пострадянському просторі, стала Естонія.

Аргументи «за» та «проти» легалізації одностатевих сімей. Усю сукупність таких доводів пропонуємо розділити на філософсько-правові, соціокультурні, економічні, психологічні та ціннісно-світоглядні, визнаючи при цьому певну умовність такого розрізнення.

При цьому слід зважати на конкретно-історичні риси тієї чи іншої країни, адже сучасні суспільства не є однорідними у своєму ставленні до визнання права на сім'ю

осіб нетрадиційної статевої орієнтації (від категоричного неприйняття до терпимого відношення й навіть схвалення). Звідси постають відмінності у поглядах законодавців різних країн у позиціях щодо обсягу й змісту «права на одностатевий шлюб». Одні держави, зокрема, повністю заперечують означене право (Румунія, Молдова, Литва, Україна, Росія). Ба більше, подекуди такі міжособистісні стосунки дотепер вважаються злочином, який карається тюремним ув'язненням або навіть смертною карою (Іран, Судан, Ємен, Нігерія). Інші ж (Угорщина, Ірландія, Словенія, Швейцарія) є прихильниками запровадження певних правових можливостей або так званих особливих прав для ЛГБТ-пар (право на вступ у цивільне партнерство). При цьому, перелік можливостей, якими користуються члени подібних союзів, різняться. Треті ж прагнуть юридично забезпечити досягнення цілковитої рівності в правах одностатевих сімей із різностатевими (Бельгія, Франція, Португалія, Данія та ін.).

Отже, розпочнемо виклад із розгляду доводів *психологічного гатунку*.

Обґрунтування доцільності надання юридичного статусу подружжя особам однієї статі нерідко має психологічний вимір [6, 55]. Важливим аргументом при цьому видається позиція, висунута Американською психіатричною асоціацією, яка полягає в тому, що гомосексуальність не становить собою захворювання і, відповідно, не підлягає лікуванню [7, 3]. Попри це, чимало науковців (І. Бібер Н. Вайтхед, Дж. Ніколасі) все ж розцінюють одностатеві відносини як патологію, мета лікування якої – конверсія статевої орієнтації, її зміна на «нормальну» [7, 5].

Водночас не можна оминати увагою ту обставину, що намагання змінити гомосексуальну поведінку містять чимало прихованих небезпек, в тому числі можуть слугувати причиною самогубства [7, 26]. Спираючись на результати наукових спостережень, ми схиляємося до думки, що принаймні у низці випадків нетрадиційна статева орієнтація все ж не є проявом психічного розладу.

Далі з'ясуємо, які *економічні аргументи* висувуються у відношенні легалізації сімейних взаємин представників «квір-меншин».

На думку американських науковців (П. Донован, Л. Баджетт) визнання одностатевих сімей матиме позитивний економічний ефект. З позиції останніх, такий союз, приміром, збільшує податкові надходження за рахунок підвищення потенціалу людей, яким дозволяють укладати шлюби, й зрештою, розлучатись.

З цією думкою не погодиться доволі важко, тим паче, що вчені посилаються на результати 10-річних дослідів [8]. Водночас висунемо припущення, що, ймовірно, наведені економічні аргументи не будуть адекватними для обґрунтування доцільності легітимізації одностатевої сім'ї, принаймні, в мусульманських країнах, де велика частина соціально-економічного життя регулюється розвинутими традиціями колективізму та нормами релігії.

Далі зупинимось докладніше на *доводах філософсько-правового типу*.

Як відзначає відомий сучасний філософ і психолог І.С. Кон, на перший погляд, навіщо державі реєструвати одностатеве, ймовірно бездітне співжиття, якщо навіть багато хто з різностатевих пар воліє у цьому випадку обходитись без втручання органів влади? [9, 308]. Проте, якщо вникнути в означену проблематику глибше, можна помітити, що у повсякденному житті «квір-сім'ї» змушені зіштовхуватись з різними правовими обмеженнями. Це можуть бути, зокрема, юридичні перешкоди у зв'язку з так званою адопцією дітей партнерок та партнерів, правові перешкоди до штучного запліднення або сурогатного материнства тощо [5, 5]. Крім того, державне

невизнання означених форм стосунків тягне за собою недосяжність для згаданих осіб отримання можливостей, здійснення яких, хоч прямо не регулюється сімейним законодавством, але базується на ньому (напр., право приймати медичні рішення щодо близьких їм людей) [5, 35].

Однак постає питання, чи ці перелічені вище фактори свідчать про необхідність забезпечення державно-юридичного визнання одностатевих сімей?

Однією із філософсько-правових підстав підтвердження доцільності легітимізації останніх може слугувати ідея універсальності, гідності і прав людини, центральним постулатом якої є те, що гідність притаманна усім без винятку людям, безвідносно до їхніх індивідуальних особливостей [10, 87], і всі права та свободи вважаються універсальними, неподільними та взаємозалежними [6, 17]. Як відзначено у резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1728 2010 р., «сексуальна орієнтація є глибинною частиною ідентичності кожної людини, яка включає гетеросексуальну, бісексуальну та гомосексуальну орієнтації...» [11, 243]. Відтак остання не повинна слугувати підставою для дискримінації ЛГБТ-осіб при користуванні будь-якими правами [6, 17], адже «принцип універсальності прав людини не допускає винятків...» [12, 9]. Інакше кажучи, стверджується, що система державного регулювання сімейних відносин, зокрема в Україні, порушує засаду універсальності й встановлює нерівність у доступі до окремих сімейних прав, які надаються лише певній частині населення (гетеросексуальним парам) [5, 35].

Справді, однією з визначальних засад прав людини, передумовою їх дієвості є ідея універсальності, яка відображена у Всезагальній декларації прав людини (далі – Декларація)), згідно ст. 1 якої «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах» [13] [14, 11]. Як твердить філософ Г. Властос, доктрина універсальних та рівних прав передбачає «концепцію універсальної та рівної цінності кожного індивіда, і саме цим вона відрізняється від концепції особистих достоїнств й заслуг...» [цит. за: 15, 89]. Себто, первинно загальним судженням для ствердження універсальності прав людини є простий за логікою та моральною переконливістю факт, що усі є людьми і до якої б релігійної чи культурної традиції вони б не належали, кожен має право на рівний захист (С. Верланов).

Водночас, попри цілком раціональне прагнення надати правам людини статусу всезагальних і безвідносних значимостей, ученими висловлюються сумніви стосовно можливості приєднання до цього переліку прав на одностатевий шлюб та створення сім'ї. Адже на відміну від будь-якого іншого права, ці норми виходять винятково із «нормативно-гетеросексуального шаблону поведінки» [4, 146]. Таке розуміння черпаємо із базових положень міжнародного законодавства, згідно з якими право одружуватися та засновувати сім'ю мають лише чоловіки й жінки (ст. 16 Декларації, ст. 12 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод).

Намагання ж законодавців «переробити сім'ю, замінити її якимось штучним конструктом, що охоплює відносини людей однієї статі, призведе до масштабних порушень таких прав людини, як права створювати природну сім'ю, права дитини зростати саме в сімейному оточенні, а також мати батька й матір (Преамбула та ст. 9.1 та 18.1 Конвенції про права дитини), права різностатевих батьків бути батьком і матір'ю...», стверджує російський практикуючий юрист П. Парфентьев [16, 44].

Між тим, щойно згадані доводи видаються досить хисткими, позаяк немає аргументів або ж доказів того, що узаконення «квір-сімей» призведе до небезпеки

обмежень сімейних прав різностатевих громадян [6, 17]. Почасти це можна пояснити тим, що глибинні зміни, які будуть відбуватись, стосуватимуться радше лібералізації суспільної моральності у сфері статевої поведінки та намагання переосмислити усталені аксіологічні основи шлюбу та сім'ї.

Розвиваючи цю ідею британський правознавець Е. Хайнце припускає, що «для того аби показати важливість сімейних прав для осіб однієї статі не слід винаходити нові права безпосередньо на основі ст. 16 Декларації та аналогічних положень в інших документах. Натомість їх текст або тлумачення належить змінити чи доповнити так, щоб він ґрунтовно і справедливо відображав складність та історичну різноманітність усіх видів сім'ї. При цьому ці зміни повинні включати визнання історичних альтернатив гетеросексуальному типу сім'ї, які й сьогодні мають потенціал для розвитку (як-от одностатеві сімейні союзи)...» [4, 149-150].

Яскравим прикладом подібних законотворчих нововведень є норма ст. 9 Хартії основних прав Європейського Союзу. Згідно із останньою «право на укладення шлюбу і право на створення сім'ї гарантується відповідно до національного законодавства, що регламентує його здійснення» [17]. В означеній нормі шлюб та сім'я вже розглядається не як союз чоловіка й жінки, а фактично як певний безособовий зв'язок, тобто без вказівки на суб'єктів. А це, своєю чергою, свідчить про зняття формально-юридичних перешкод на шляху легалізації одностатевих сімейних союзів на рівні національних правових систем [18, 250].

Контраргументом щодо зазначеної вище позиції може бути твердження політика та очільника Інституту з питань людської гідності Л. Волонте, згідно з яким «спроби кодифікації певних прав людини, долучивши до них особливі привілеї та винятки [...] – стане кроком до руйнування засад рівноправності у правовій системі, що призведе до підриву підвалин самого поняття прав людини, зокрема універсальності їх застосування: з універсального визнання рівної гідності та цінності кожного на довільний розподіл цих прав...» [19].

Висловлюючи свою часткову незгоду із означеною тезою, зауважимо, що право на сім'ю для осіб однієї статі аж ніяк не підважує можливості решти людей скористатись правом юридично оформлювати подружні відносини. Не зайвим буде говорити й про те, що універсальність прав людини ніяким чином не заперечує належності індивідів до різних країн та культур. Ця властивість прав людини не означає також, що «всі держави мають засвоїти точнісінько ті самі закони та інституційні структури» [20, 1002]. Так само право на одностатеву сім'ю, мабуть, потребуватиме конкретизації з урахуванням специфічних умов окремих соціумів.

Як видається, аргументація розглядуваного дискурсу значною мірою підсилюється доводами, заснованими на цінностях юридичної рівності.

Як відомо, прихильники так званих «квір-сімей» дотримуються думки про те, що юридичне визнання гомосексуальних взаємин передбачає можливість отримання учасниками цих відносин тих же привілеїв і володіння тими ж правами, що й різностатеві одружені пари. Не можна не помітити, що подібні аргументи в основному зводяться до можливості отримання наданих державою преференцій, котрі здобуваються шляхом узаконення таких стосунків. Прикладами можуть бути пенсійні пільги, можливість заповідати власність партнеру, можливість жити в державному житловому фонді після смерті одного із подружжя чи забезпечити закордонному партнеру право на проживання в країні [12, 52]. І. Кон звертає увагу і на той факт, що усі соціальні пільги сплачуються

за рахунок податків, що їх гомосексуальні пари платять нарівні з іншими громадянами [9, 308]. Мабуть, доволі виразно означені тези підтверджує й та обставина, що нещодавно в ООН провалилася спроба делегації Росії скасувати запроваджену минулого року зміну, згідно з якою за працівниками ООН, які перебувають в одностатевих шлюбах, визнаються права і пільги, передбачені для осіб у звичайних шлюбах, якщо ці одностатеві шлюби легально укладені у країнах, де це дозволено [21].

У контексті цієї дискусії висуваються низка аргументів, які спираються на доктрину расової рівності та зосереджуються на представниках ЛГБТ-спільноти як на певному соціальному класі [22, 59]. Окремі прихильники цієї позиції вважають, що люди, які через свою нетрадиційну орієнтацію піддаються ризику порушення власних прав у багатьох аспектах повсякденного життя, знаходяться в такому ж становищі, як і ті, хто може постраждати від расизму, ксенофобії або ж інших міжнародно-визнаних форм переслідування [4, 22]. Відтак, утвердження цивільної рівності й людських прав «квір-меншин», з погляду окремих вчених (І. Кон), є таким же необхідним елементом демократії, як і національна, расова та гендерна рівність, адже певні індивідуально-групові відмінності, як і розбіжності, скажімо, між чоловіками й жінками, не можуть слугувати підставою для соціальної дискримінації [14, 502; 12, 39]. Як зазначає Е. Хайнце, саме такий «зрівняльний» підхід щодо ЛГБТ-меншин, спонукав до прогресивних кроків у країнах, де особам однієї статі було надано право на укладення шлюбу чи вступу у законне партнерство [4, 146].

Справді, сексуальна орієнтація людини охоплюється концепцією її основних прав, і дійсно існують особи, чії права на цій підставі порушуються. При цьому правові зобов'язання держав щодо захисту цих осіб від дискримінації представлені у достатньому обсязі у міжнародному праві щодо захисту прав людини [23, 241]. Утім, слід погодитись із тезою про те, що принцип рівності набуває конкретизованої форми лише при визначених соціокультурних умовах, за наявності яких він отримує своє ціннісне обґрунтування, а отже, повноцінне сприйняття як необхідний елемент загального статусу людської особистості. Це означає, що для соціальної легітимзації, наприклад, в українському суспільстві означений принцип має бути розтлумачено не лише з погляду юридичної правової сутності, що фактично абсолютизує право, а й отримати культурно-духовне або морально-релігійне виправдання [22, 241].

Зауважимо, що деякі опоненти одностатевих стосунків вважають, що «не існує жодних правових підстав для розгляду так званої «сексуальної орієнтації» у складі якостей, за якими можлива дискримінація...». Такими, на думку цитованого автора, є ознаки, властиві людині від народження (напр., расова приналежність) або пов'язані з тими чи іншими цінностями (як-от свобода віросповідання, філософських чи політичних переконань тощо) [16, 59].

Наведений аргумент однак, видається позбавленим наукового сенсу, адже цілий ряд міжнародно-правових актів (Декларація, практика Європейського суду з прав людини, практика Верховного суду США та ін.) визнає сексуальну орієнтацію в якості забороненої підстави для дискримінації. Наприклад, ЄСПЛ за період своєї діяльності виробив широкий комплекс філософсько-правових позицій з питань неприпустимості дискримінації за ознакою нетрадиційної статевої орієнтації [24].

Відомий американський філософ М. Сендел вважає, що соціологічні дебати з приводу означеної проблематики у основі своїй є спорами про те, чи заслуговують нині відносини між людьми однієї статі поваги і визнання, якими в американському

суспільстві користуються шлюби, дозволені державою. Чи виконують такі союзи мету шлюбу як соціального інституту? [25, 297-298].

Противники укладання цих союзів переконані, що ні, адже за допомогою великого набору культурних норм через шлюб виробляється і реалізується усвідомлення статі, здійснюються традиційні форми гендерної соціалізації, які вказують чоловікам і жінкам їхні домінуючі ролі [22, 62]. Стверджується, що особи однієї статі прагнуть домогтися змін у правових інститутах, сім'ї, суспільстві, культурі, які спрямовані на викорінення гетеронормативності [6, 9].

У жодному разі не заперечуючи значущість традиційної сім'ї, заснованої на шлюбному союзі чоловіка й жінки, зауважимо, що подібні побоювання видаються дещо перебільшеними. Так, І. Кон у відповідь на схожі закиди стверджує, що соціологічні факти не підтверджують того, що легітимація одностатевих відносин негативно вплине на стан культури в суспільстві та й самого суспільства, або ж сприятиме занепаду будь-яких форм сім'ї [9, 502].

І все ж погодимось із твердженням Д.А. Гудими, що консолідована позиція ЛГБТ-представників може суттєво вплинути на ціннісні орієнтири у європейських спільнотах, зокрема, зумовлювати нові зміни змісту й обсягу певних прав людини (напр., заборона вказувати в ідентифікаційних документах стать тощо) [26, 54].

Ведучи мову про юридичне визнання сімейних прав одностатевих осіб, слід зазначити, що останні нерідко висувають ціннісно-світоглядні доводи, які певним чином відсилають до моралі. При цьому, за їх власним визнанням, вони прагнуть усунути усі аспекти моральності шлюбу та сім'ї (О. Кондаков, М. Сігнорілі).

Натомість чимало представників традиційної моральності вважають нерозумним задовольняти вимоги так званих «квір-сімей», які на їх переконання, здатні зруйнувати інститут сім'ї та нівелювати сімейні цінності [22, 58; 20, 48].

Мабуть, найбільш давню традицію осмислення одностатевих стосунків спостерігаємо у сфері християнської релігії. Незважаючи на рішуче неприйняття і послідовний осуд останніх, прикметними видаються окремі нещодавні спроби здійснювані в напрямку, так би мовити, лібералізації позиції Католицької Церкви у відношенні «квір-сімей». Так, Папа Римський вказав, що «Церква не повинна «одержимо» дотримуватися догматів про заборону [...] гомосексуальності і має стати більш милосердною» [27]. Крім того, Синод Церкви закликав поважати ЛГБТ, вказавши, що «гідність людини та особливості її особистості не залежать від сексуальної орієнтації» [28]. Утім, нещодавно Папа Римський знову змінив свою позицію, заявивши, що «намагання легалізувати одностатеві союзи, становить небезпеку для сім'ї через посилення спроб надати нового сенсу шлюбу» [29].

Слід зазначити, що непримиренну позицію стосовно ЛГБТ-сімей займає Православна Церква [10, 365]. Синод РПЦ, зокрема, висловлює занепокоєння у зв'язку із тим, що схвалення практики одностатевих шлюбів – це серйозний удар по всій системі духовно-моральних цінностей християнства [30, 30].

Дебати з приводу узаконення одностатевих стосунків велися протягом довгого часу й серед протестантських деномінацій та церков. Окремі із них, що знаходяться під впливом неоліберальних цінностей, не лише виявляють толерантність до таких сімей на рівні доктрини, але й на практиці здійснюють обряди вінчання одностатевих пар, висвячення гомосексуалістів у священники тощо [30, 70].

Висновки. Підсумовуючи викладені міркування, відзначимо, що проблема до-

цільності запровадження правової охорони одностатевих сімей у сучасних культурно-плюралістичних суспільствах полягає в тому, аби віднайти належну рівновагу між універсальністю таких прав, які повинен мати кожен представник ЛГБТ-спільноти унаслідок своєї належності до людського роду, і визнанням варіативності культурних контекстів, які визначають його зміст та обсяг на основі цінностей, що існують в межах конкретного суспільного буття.

Незважаючи на майже повсюдне юридичне запровадження тієї чи іншої форми одностатевих союзів у країнах Західної та Північної Європи, ставлення до такого роду відносин в українському суспільстві вельми неоднозначне. З огляду на значну роль цінностей традиційної моральності та історично обумовлені консервативні погляди переважної більшості населення України, наміри закріпити на законодавчому рівні право на гомосексуальний шлюб та заснування сім'ї видаються доволі передчасними. А вже запровадження у вітчизняну систему таких реформ не можна здійснювати шляхом копіювання досвіду зарубіжних країн, що сформований зазвичай у зовсім іншому культурно-релігійному просторі [18, 277]. Тому вважаємо за можливе погодитись із позицією, згідно якої український законодавець не повинен відкривати інститут сім'ї для представників однієї статі.

Тим не менш, Україна, як держава, що взяла на себе низку міжнародно-правових зобов'язань, у тому числі щодо запобігання дискримінації, вимушена буде просуватись у цій царині [23, 253]. Мислимо, що з метою запобігання дискримінації «квірів» у суспільстві слід, принаймні, визначити межі допустимого здійснення їхніх прав у сімейній сфері, які, певна річ, повинні бути узгоджені із правами та законними інтересами інших осіб. Наприклад, видається допустимим створення окремого правового інституту, який надасть змогу врегулювати деякі юридичні питання (як-от майнові права учасників одностатєвого партнерства). Утім, такі новації потребуватимуть обов'язкового схвалення їх широкою громадськістю.

Окрім того, в умовах сучасного українського соціуму державою повинні здійснюватись освітні й виховні заходи та ініціативи, спрямовані на збереження, власне, традиційної моделі сім'ї та популяризацію традиційних сімейних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рабинович П. М. Социалистическое право как ценность / П. М. Рабинович. – Изд. 2-е, стереотипное. – Одесса : «Юридична література», 2006. – 167 с.
2. Сім'я та сімейні відносини в Україні : сучасний стан і тенденції розвитку. – К. : ТОВ «Основа-Принт», 2009. – 248 с.
3. Панкевич О. З. Лібералізм і комунітаризм : до питання про дві парадигми сучасної політико-правової філософії [Електронний ресурс] / О. З. Панкевич // Право і громадянське суспільство. – 2013. – №3 (4). – С. 122–134. – Режим доступу : <http://lcsaw.knu.ua/2013-3.pdf>.
4. Хайнце Э. Сексуальная ориентация: право человека. Эссе о международном законодательстве о правах человека / пер. с англ. З. Баблюяна. – М., 2004. – 366 с.
5. ЛГБТ-сім'ї в Україні : соціальні практики та законодавче регулювання / За ред. Г. Ярмано-вої. – Київ : Інсайт, 2012 – 78 с.
6. Созаев В.В., Кириченко К.А., Кочетков И.В Чего хотят ЛГБТ-активисты ? / Российская ЛГБТ-Сеть. – СПб., 2011. – 100 с.
7. Бейлькин М.М. Медицинские и социальные проблемы однополлого влечения / М. М. Бейлькин. – М. : Оклик, 2008. – 260 с.
8. Однополые браки поднимут с колен экономику. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.interfax.ru/business/311178>

9. Кон І. Світанкове місячне сяйво. Лики та маски одностатевого кохання / Ігор Семенович Кон . – Львів : Українські технології, 2011. – 557 с.

10. Гришук О.В. Людська гідність у праві : філософські проблеми / О. В. Гришук. – Л. : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – 428 с.

11. Запобігання дискримінації в Україні в контексті європейської інтеграції. Монографія / Кресна І.О. – К. : Ін-т Корецького, 2015. – 384 с.

12. Рождены свободными и равными. Сексуальная ориентация и гендерная идентичность в международном праве в области прав человека. – Нью-Йорк і Женева : ООН, 2012. – 62 с.

13. Загальна декларація прав людини : ООН ; Декларація від 10.12.1948. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015

14. Рабінович П. Світовий маніфест антропоцентризму (до 60-річчя проголошення Всезагальної декларації прав людини) // Антропология права : філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи). – Л. : СПЛОМ, 2008. – С. 8-17.

15. Feinberg J. Social Philosophy. – Englewood-Cliffs : Prentice-Hall, 1973. – 122 p.

16. Парфентьев П. Права человека и гомосексуальность // Европейский выбор Украины : через однополые отношения? – Київ, 2013. – С. 42-56.

17. Хартія основних прав Європейського Союзу : від 07.12.2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_524

18. Принцип рівності у праві: теорія і практика. Монографія / За заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2014. – 380 с.

19. European Parliament To Hold Controversial Vote Tomorrow : All Sexual Identities are Equal. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dignitatishumanae.com/index.php/euro-parliament-to-hold-controversial-vote-tomorrow-all-sexual-identities-are-equal-but-some-are-more-equal-than-others/>

20. Беллами Р. Три моделі прав і громадянства / Р. Беллами // Лібералізм : антологія / уряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Простір, Смолоскип, 2009. – С. 1001-1023.

21. ООН провалює спробу Росії позбавити прав одностатеві шлюби працівників. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26918663.html>

22. Бейкер К. К. Оповідання про шлюб // Право США. – 2012. – № 1-2. – С. 54-67.

24. Избранные решения ЕСПЧ. Вопросы сексуальной ориентации и гендерной идентичности / сост. К. Кириченко. – 2-е издание. – СПб, 2012. – 104 с.

25. Сэндел М. Справедливость. Как поступать правильно? / Майкл Сэндел ; пер. с англ. А. Калинина. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 352 с.

26. Гудима Д. А. Захист прав «квірів» у практиці Європейського суду з прав людини // II Міжнародний форум з практики ЄСПЛ: матеріали. – Львів, 2013. – С. 45-56.

27. Однак, Порушив канони // Експрес. – 2014. – 18-25 вересня. – № 102.

28. Ватикан вирішив змінити ставлення до геїв. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukr.segodnya.ua/world/vatican-reshil-izmenit-otnoshenie-k-geyam-560597.html>

29. Папа Римський назвав одностатеві шлюби загрозою для сім'ї. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/society/2015/01/19/187971/>

30. Кочарян Г. С. Гомосексуальность и современное общество // Г.С.Кочарян. – Х. : ЭДЭНА, 2008. – 240 с.

